

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

СМОЛІНСЬКА Софія Дмитрівна

доцент, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7355-6988>

ГНАТКОВИЧ Оксана Дмитрівна

доктор економічних наук, професор

професор кафедри соціо-культурного менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5447-2551>

Анотація. *В статті досліджено особливості соціально-економічного розвитку підприємств України. Результатом дослідження стало узагальнення пропозицій щодо покращення ситуації у сфері соціально-економічного розвитку підприємств України. Значимість дослідження полягає в розумінні необхідності впровадження заходів економічного та соціального характеру, здатних вивести розвиток підприємств української держави на якісно новий рівень.*

Ключові слова: *соціально-економічний розвиток, підприємства, держава, показники*

Постановка проблеми. На даний час в світі відбуваються грандіозні глобалізаційні процеси, які не можуть не вплинути на розвиток держав світу. Україна, яка стоїть на шляху реалізації євроінтеграційних прагнень, не може не враховувати ці глобалізаційні аспекти. Відповідно до цього є сенс вести мову про адекватний та відповідний до вимог сьогодення соціально-економічний розвиток підприємств як індикатор розвитку тої чи іншої країни. В той же час соціально-економічний розвиток підприємств повинен здійснюватися відповідно до умов безпечного існування суспільства у всіх його сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми планування та прогнозування соціально-економічного розвитку підприємств розглядаються в працях Бідака В., Бойка Є., Буковинського С., Василика О., Войцехівського В., Гейця В., Грити Я., Данилишина Б., Дзюби І., Дубровіної Н., Іванова В., Єріної А., Кириленко О., Клебанової Т., Кушнарьова Є., Луніної І., Лютого І., Мінченка М., Міщенко В., Опаріна В., Черняка О., Чижова Л., Фролкова А., Ястремської О. та ін.

Питання соціально-економічного розвитку підприємств України є настільки значним та глобальним, що

даний напрям дослідження є гостро актуальним для подальших наукових досліджень.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування змісту соціально-економічного розвитку підприємств у контексті забезпечення безпеки в українському суспільстві.

Виклад основних результатів дослідження. Соціальний та економічний напрями лежать в основі функціонування національного господарства будь-якої країни, відповідно до чого формується таке складне багатоаспектне поняття як соціально-економічний розвиток. Щодо економічного напрямку, то тут слід вести мову про виробництво, переробку та

процес купівлі-продажу товарів та послугу тій чи іншій країні. Соціальний напрям характеризує рівень соціального забезпечення, відповідно до якого можна визначити, як проживає населення, наскільки йому комфортно в тих чи інших економічних умовах, який рівень необхідних благ воно отримує для того, щоб повноцінно відтворювати фізичні та духовні якості особистості.

На даний час можна говорити про різноманітні детермінанти, на базі яких визначається рівень соціально-економічного розвитку підприємств тієї або іншої держави. Їх можна згрупувати за декількома основними групами, що в кінцевому результаті зроблено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку держав

Групи показників	Одиничні показники
Індекс соціальної рівності	Доходи населення на одну особу, грн.
	Витрати населення на одну особу, грн.
	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.
	Частка зuboжілого населення, %
	Забезпеченість житлом (м ² загальної площі на одну особу)
	Забезпеченість приватними легковими автомобілями (одиниць на 1000 чол. населення)
	Обсяг реалізованих послуг у розрахунку на одну особу, грн.
	Індекси споживчих цін, %
Індекс розвитку соціальної інфраструктури	Забезпеченість підприємствами роздрібною торгівлі (м ² на 1000 чол. населення)
	Забезпеченість пасажирськими автобусами (одиниць на 1000 чол. населення)
	Забезпеченість домашніми телефонними апаратами (одиниць на 100 сімей)
	Забезпеченість підприємствами ресторанного господарства (місць на 1000 чол. населення)
	Охоплення дітей дошкільними закладами (відсотків до кількості дітей відповідного віку)
	Забезпеченість загальноосвітніми навчальними закладами (на 1000 школярів)
	Забезпеченість вищими навчальними закладами I-II рівня акредитації (на 1000 студентів)
	Забезпеченість вищими навчальними закладами III-IV рівня акредитації (на 1000 студентів)
	Забезпеченість лікарняними ліжками (на 10000 чол. населення)
	Забезпеченість місцями у залах демонстрування фільмів (на 100 чол. населення)
	Забезпеченість закладами культури клубного типу (на 100 чол. населення)
	Забезпеченість книжковим фондом бібліотек (на 100 чол. населення)
Забезпеченість будинків-інтернатів місцями для громадян похилого віку та інвалідів (дорослих та дітей) (на 100 чол. населення)	
Індекс економічної активності населення	Індекс безробіття за методологією МОП, %
	Коефіцієнт економічної активності населення (% до населення у віці 15-70 років)
	Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб
	Працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю громадян, тис.чол.

Джерело: [1]

Отже, враховуючи вищесказане, соціально-економічного розвитку здійснимо аналіз основних показників України (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники соціально-економічного розвитку України

	Фактично за січень 2022	Темпи зростання (зниження), %			
		січень 2022 до		довідково:	
		грудня 2021	січня 2021	січень 2021 до січня 2020	2021 до 2011
Середньомісячна заробітна плата одного працівника					
номінальна, грн	10727	87,5	116,3	119,6	118,4
реальна, %	X	87,3	112,5	109,5	109,8
Заборгованість із виплати заробітної плати – усього, млн.грн	3034,1	100,0	116,1	103,1	X
Індекс споживчих цін	X	100,2	103,2	109,2	107,9
Капітальні інвестиції, млн.грн	584448,6	X	x	x	115,5
Експорт товарів та послуг, млн.дол. США	63675,6	X	x	x	111,2
Імпорт товарів та послуг, млн.дол. США	67308,7	X	x	x	106,0

Джерело: [1]

Низка проблем, зокрема, які стосуються і сфери управління публічними фінансами, і сфери формування нормативно-правової бази, і сфери інституційного забезпечення, безпосередньо впливають на соціально-економічний розвиток підприємств української держави.

Наприклад, аналізуючи такий показник як Індекс економічної свободи, який щороку розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу, можна прийти до висновку, що оцінка економічної свободи в Україні у 2022 році становить 54,9 пункти, а її економіка перебуває на 134-ій позиції серед 180 держав-учасниць рейтингу (табл. 3).

Незважаючи на те, що індекс економічної свободи України у 2022 році зріс порівняно з попереднім роком на 2,6 пункти, Україна все ж займає останнє

місце серед 45 країн європейського регіону, її показники є нижчими за відповідні бали країн постсоціалістичного табору, а загальний рівень індексу економічної свободи набагато менший від середніх світових та регіональних показників. Це негативно позначається на усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, в тому числі це стосується процесу управління публічними фінансами.

Отже, виходячи з того, що існує значний перелік показників, на основі яких здійснюється соціально-економічний розвиток держави, можна прийти до висновку, що в сьогоденних умовах Україні слід удосконалити державну політику у напрямі підвищення рівня показників її розвитку та підвищення рівня безпеки розвитку суспільства в цілому.

Індекс економічної свободи країн світу, 2022 рік

Країна	Значення показника	Цілісність уряду	Податкове навантаження	Витрати уряду	Фіскальне здоров'я	Фінансова свобода
Україна	54.9	37.9	81.1	47.2	83.9	30,0
Розвинуті країни						
Австралія	82.6	89.3	63,0	61.6	91.8	90,0
Австрія	73.3	84,0	51.3	27.2	87.9	70,0
Канада	78.2	90.3	76.5	50.9	83.3	80,0
Німеччина	73.5	82.8	60.9	42.2	92.9	70,0
США	76.6	77.2	74.6	56.5	54.3	80,0
Фінляндія	75.7	96.1	67.5	11.2	90.7	80,0
Франція	66.0	83.3	48.8	4.5	67.1	70,0
Японія	73.3	80.5	68.3	55.8	62.0	60,0
Країни постсоціалістичного табору						
Білорусь	61.7	37.4	88.8	54.1	95.4	20,0
Вірменія	70.6	43.4	84.9	80.6	68.8	70,0
Грузія	77.1	64.8	87.1	73.6	94.4	70,0
Молдова	62.0	37.2	86.1	71.6	96.2	50,0
Росія	61.0	41.3	88.5	63.8	98.7	30,0
Країни третього світу						
Венесуела	25.2	14.6	72.8	66.3	0,0	10,0
Зімбабве	43.1	18.9	62.3	88,0	36.2	10,0
Нігерія	57.2	22.3	85.1	96.2	64.1	40,0

Джерело: [2]

Зокрема, стосовно економічного життя країни, то тут необхідно забезпечити на рівні держави реалізацію наступних заходів:

- забезпечити регіонам можливості для самостійного розвитку на умовах самофінансування та самозабезпечення;
- удосконалити бюджетну та податкову політику держави;
- покращити планування, прогнозування та програмування розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях;
- сприяти активізації інвестиційної політики та залученню капіталовкладень в українську економіку з-за кордону;
- уніфікувати розміщення продуктивних сил у напрямі удосконалення політики розвитку регіональних комплексів;
- посилити контрольню-аналітичну

діяльність на рівні держави та регіонів;

- покращити інформаційне забезпечення економічного розвитку в державі [3].

Що ж стосується підвищення рівня соціального забезпечення українського населення, то завданнями стійкого розвитку України в соціальній сфері на найближчу перспективу є:

- ліквідація убогості і зменшення масштабів бідності;
- поліпшення місця існування людини, розвиток його соціальної активності;
- посилення соціальної функції держави; забезпечення рівних можливостей в здобутті освіти, отриманні медичної допомоги і відновленні здоров'я;
- забезпечення соціальної захищеності громадян;
- формування у громадян екологічно

орієнтованого світогляду, свідомості відповідальності за стійкий розвиток;

- формування системи загальної безперервної екологічної освіти, забезпечення доступу до інформації про рішення проблем стійкого розвитку, посилення цих складових в програмах навчання усіх рівнів;

- формування нової етики, заснованої на відношенні до біосфери, як фундаменту життя;

- на необхідності дотримання законів її розвитку, обмежень і заборон, які витікають з них;

- на ефективному господарюванні, раціональному споживанні і здоровому способі життя [4].

Відповідно до цих напрямів управління соціально-економічним розвитком підприємств в процесі своєї реалізації повинно досягати основної мети – створення сучасної ефективної управлінської системи, спрямованої на зменшення регіональних диспропорцій, підвищення конкурентоспроможності регіонів та країни на міжнародному ринку, надання якісних соціальних послуг населенню. Відповідно до цієї загальної мети можна виокремити наступні завдання, вирішення яких має сприяти досягненню поставлених цілей:

- нормативно-правове закріплення та регламентація основних вимог, які стосуються сфери державного управління соціально-економічним розвитком;

- визначення специфіки розвитку країни на міжнародному ринку та закріплення цих положень в єдиній системі стратегічного планування та прогнозування державного розвитку;

- створення прозорих та ефективних механізмів, які будуть гарантувати належний рівень забезпечення фінансовими ресурсами;

- покращення функціонування

місцевих органів влади та законодавча регламентація цього процесу;

- спрямування зусиль державних органів влади на кардинальне оновлення виробничих потужностей, створення нових виробничих підприємств на регіональному, державному та міжнародному рівні;

- розблокування за допомогою заходів державного управління соціально-економічним розвитком стимулів щодо саморозвитку територій держави, формування точок зростання та ареалів розвитку на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівні тощо [5].

Для того, щоб досягти очікуваних результатів відповідно до поставленої мети та завдань, потрібно здійснити необхідні кроки, які передбачають наступне:

- 1) в законодавчому порядку визначити основні положення нової державної політики соціально-економічного розвитку, яка би передбачала інноваційні методи, форми, інструменти та важелі державного управління, здатні вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку української держави, зважаючи на передову європейську практику;

- 2) розробити та впровадити систему стратегічного прогнозування та планування, яка би містила прогресивний та ефективний соціально-економічного розвиток держави. Це потрібно здійснювати через:

- регламентації положень стратегічного прогнозування та планування у нормативно-правових документах;

- стимулювання соціально-економічного розвитку, яке повинно здійснюватися на основі договірних відносин між Кабінетом Міністрів України та місцевими органами влади;

- формування механізмів, здатних ефективно та дієво координувати програми соціально-економічного розвитку та узгоджувати їх із основними цілями та завданнями державної політики соціально-економічного розвитку;

- моніторингу та аналізу рівня впливу політик органів влади на розвиток окремих адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому;

- впровадження в практику соціально-економічного розвитку кращих надбань та досвіду розвинутих країн, використовуючи при цьому інституційні та організаційні механізми реалізації стратегій розвитку регіонів та держави загалом;

- покращення рівня забезпечення фінансовими ресурсами та формування державного та місцевих бюджетів за рахунок середньо- та довгострокового бюджетного планування;

3) впровадити в життя ефективні правові механізми, які би допомогли підвищити та зміцнити матеріальний, ресурсний, фінансовий, культурний та інший потенціал громад окремих територій та країни в цілому;

4) розробити концептуальні засади, у яких був би спланований перехід органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на якісно новий рівень здійснення управлінських функцій та виконання належних їм обов'язків у рамках визначених законодавством повноважень;

5) підвищення ефективності реалізації та прозорості механізму фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку в Україні через здійснення таких заходів:

- диверсифікацію джерел та форм фінансування соціально-економічного розвитку;

- запровадження нових підходів до

порядку надання бюджетних коштів на цілі соціально-економічного розвитку;

- створення умов усунення бар'єрів для співпраці України з європейськими організаціями та фондами, що опікуються політикою та фінансовою підтримкою соціально-економічного розвитку для тих країн, що розвиваються;

- широке залучення приватного капіталу для фінансування спільних регіональних та міжрегіональних проектів як з регіонами в межах країни, так і з регіонами сусідніх держав;

- удосконалення систем моніторингу й оцінювання використання бюджетних коштів держави, підвищення відповідальності місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування за ефективне використання ресурсів, спрямованих на вирішення соціально-економічних проблем держави [5].

Розглянуті цілі та завдання, які внаслідок здійснення необхідних кроків повинні привести до очікуваних результатів, покликані бути спрямовані на єдино вірний наслідок – ефективний розвиток регіонів країни у напрямі неупинного соціально-економічного прогресу на окремих територіях держави та забезпечення належного рівня добробуту населення. Саме на це потрібно направити усі дії органів влади, які повинні здійснювати управління соціально-економічним розвитком.

Висновки. Таким чином, формування ефективно діючої системи соціально-економічного розвитку в Україні є необхідним та об'єктивно невідкладним процесом, адже впровадження в життя оновлених підходів, покликаних забезпечувати трансформаційні зміни на регіональному, державному та міжнародному рівні, є нагальною потребою розвитку української держави. Ця необхідність зумовлена як потребою

виходу з кризи, пов'язаної з воєнними діями, так і умовами реалізації євроінтеграційних прагнень України. При цьому необхідно зважати на новітні тенденції соціально-економічного розвитку в розвинутих країнах ЄС та відповідним чином удосконалювати систему управління цим розвитком, тому що від цього залежить конкурентоспроможність регіонів зокрема та України загалом на міжнародній арені у нинішньому ХХІ столітті.

Економічна активність підприємницьких суб'єктів в країні прямо впливає на рівень добробуту населення, що характеризує якість соціально-економічного розвитку держави та

безпеку українського суспільства. З цим також пов'язана і державна політика, яка визначає прогресивний поступ України. Існує ціла низка показників, які характеризують рівень соціально-економічного розвитку держави, які потрібно враховувати для характеристики якості життя українського населення. Це потрібно для того, щоб на основі виваженої та ефективної державної політики забезпечити невідпинний прогрес українського суспільства та його безпечного розвитку.

Перспективою подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку є дослідження напрямів соціально-економічного розвитку України у поствоєнний період.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Державного управління статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/mp/op_u/op0120_u.htm (дата звернення 10.03.2023)
2. 2022 Index of Economic Freedom URL: <https://www.heritage.org/index/explore?u=637252256636651637>.
3. Євсєєва О.О. Напрямки сталого соціального розвитку України. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/mechanism-of-regulation-of-the-economy-411/11094-411-0252>
4. Прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою: теорія і практика: монографія / під ред. О.О. Шубіна. Донецьк: ДонНУЕТ, 2020. 148с.
5. Hnatkovych O., Yasinovska I., Smolinska S., Smolinsky V. Modern approaches to Ukraine's regional development management. Volume15, Issue1. Special Issue: Ukraine: Geopolitical Realities and Regional Development Perspectives. February 2023. Pages 108-121